

Ida Mlakar

Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo
pri Mestni knjižnici Ljubljana

POSREDOVANJE »ŽIVE BESEDE« NA URAH PRAVLJIC V SPLOŠNI KNJIŽNICI

Prispevek bo poskušal predstaviti delo knjižničarja/pravljičarja na mladinskem oddelku splošne knjižnice, ki izvaja različne bibliopedagoške oblike za mlade in se ob tem poslužuje umetnosti in tehnike pripovedovanja zgodb, redkeje tudi interpretativnega branja. Omejil se bo na izvajanje te dejavnosti znotraj tradicionalne in redne bibliopedagoške oblike, **ure pravljic**, ki se po slovenskih splošnih in šolskih knjižnicah izvaja že več kot 50 let, znotraj katere je **pripovedovanje zgodb ob slikanicah** prevladujoč, čeprav ne edini način pripovedovanja.

The article presents the work of a librarian/fairy tale teller in children's department of a public library, carrying out different biblio-pedagogical activities for the young and using the art and techniques of story-telling, less frequently also interpretative reading. The article specifically focuses upon this activity taking place within the traditional and regular biblio-pedagogical form, called **fairy-tale hour**, practised for more than 50 years in the Slovene public and school libraries, and characterized by **story-telling with picture books** as the prevailing although not the exclusive way of narration.

1. Zgodovina ure pravljic na mladinskih oddelkih splošnih knjižnic

Začetki izvajanja pravljicnih ur segajo v čas pred letom 1961, zanesljivo pa v leto 1961, v Pionirsko knjižnico v Ljubljani, kjer so jih takratne pionirke slovenske bibliopedagogike (med drugimi Martina Šircelj in Miša Sepe) pospremile med slovenske otroke. S prihodom Marjane Kobe leta 1963 v Pionirsko knjižnico so se občasne ure pravljic spremenile v redne in sistematične, s teorijo in strokovno literaturo podprte prireditve, ki so se zgledovale po tedanji Evropi (Angliji, Češki, Nemčiji – ob tem ne gre spregledati pomena Mednarodne mladinske knjižnice / Internationale Kinder- und Jugendbibliothek iz Münchna).

Marjana Kobe poudarja, da je **uro pravljic** po tujem vzgledu, nekoliko predelano in v prirejeni obliki, začela izvajati v šolskem letu 1964/65 kot skupinsko obliko bibliopedagoškega dela z mladimi, ki je bila na sporedu redno in večkrat tedensko. Kot oblika skupinske knjižnične, knjižne in književne vzgoje se je »raz-

širila iz ljubljanske PK in utrdila kot ena izmed temeljnih dejavnosti vsake javne mladinske in šolske knjižnice, ki kaj da nase.« (Kobe, 1998: 24).

Leta 1972 je bila dejavnost nadgrajena še s priročnikom za knjižničarje šolskih in splošnih knjižnic *Ura pravljic*. Avtorice Martina Šircelj, Marjana Kobe in Alenka Gerlovič so z njim postavile trden teoretski temelj za izvajanje pravljčnih ur v slovenskih splošnih knjižnicah.

Vse do danes so številni knjižničarji/pravljčarji prispevali vrsto izvirnih izpeljav in osebnih izvajalskih načinov, tako da je pravljčnih ur na mladinskih oddelkih splošnih knjižnic danes najbrž toliko, kot je njenih pripovedovalcev.

Marjana Kobe meni, »da Uro pravljic lahko prilagodi svojemu specifičnemu konceptu dela tako rekoč vsaka ustanova, ki se ukvarja z otroki v obravnavanem starostnem obdobju.« (Kobe, 1972: 57), in našteva, da jih je smiselno uvajati tako v vrtce, estetsko vzgojne ustanove, zdravstvene zavode, v šolske knjižnice in seveda še posebej v splošne knjižnice z mladinskim oddelkom, predvsem zato, ker je mogoče z njeno pomočjo usmerjati otroka h knjigi in branju.

Znotraj različnih ciljnih usmeritev, s katerimi ustanove vključujejo uro pravljic v svoje programe, pa prinaša koncept **knjižničnih pravljčnih ur** svojo specifiko tako na programskem kot izvedbenem nivoju. V njeno središče sta namreč postavljeni knjiga in knjižnica, knjižničar pa s posredovanjem umetniške besede (v nadaljevanju »žive besede«) hkrati izvaja tudi knjižno, književno in knjižnično vzgojo. Prav možnost sprotnega branja, izbiranja in predstavljanja kakovostnih literarnih besedil za različne starostne skupine otrok je knjižničarjeva izhodiščna prednost, ki mu zagotavlja kompetenten, celosten in zaokrožen pogled, ko se razgleduje za primerno zgodbo v slikanicah, ilustriranih knjigah za otroke ali zbirkah avtorskih in ljudskih pravljic.

Ali če spregovorimo z besedami Marjane Kobe:

Pri uri pravljic nam gre v bistvu za načrtno, premišljeno usmerjanje in uvajanje otroka v svet umetnosti, v svet literature ter za spodbujanje in kultiviranje otrokovega občutka za njene estetske vrednote. (Kobe, 1972: 41)

Kljub v preteklosti jasno zastavljenim temeljem in teoretičnim izhodiščem pa ure pravljic na mladinskih oddelkih splošnih knjižnic ostajajo tudi dandanes dejavnost, ki je na izvedbeni ravni odvisna od bolj ali manj ugodnih pogojev znotraj posameznih splošnih knjižnic. Ti so zelo raznoliki in kar kličejo po ureditvi statusa knjižničarja/pravljčarja. Knjižničarstvo žal še vedno nima enoznačnega odgovora na naslednja vprašanja:

- Kaj je »živa beseda« v knjižnici, na kakšen način in v kakšni obliki jo posredujemo?
- Ali mladinski oddelki splošnih knjižnic opravljajo svoje poslanstvo v posebni skrbi za otroke, zlasti pri posredovanju »žive besede« v knjižnici?
- Kdo naj v knjižnici posreduje »živo besedo«?
- Kdo naj oblikuje program za posredovanje »žive besede«?
- Ali naj ima knjižničar/pravljčar poseben status?
- Ali naj bo posredovanje »žive besede« standardizirana dejavnost?
- Ali ima knjižničar/pravljčar ob svojem rednem delu zagotovljene pogoje, da se na dejavnost lahko pripravi (izbor, izdelava programa, priprava besedila za izvedbo in izvajanje)?

2. Razlika med šolsko, umetniško in knjižničarsko govorno interpretacijo

O tem, kako posredovati »živo besedo« v knjižnici, ne obstaja veliko strokovne literature, niti prevedene niti slovensko izvirne. Pri pripravi članka sem se oprla na praktično zasnovan priručnik z naslovom *Storytelling: art and technique* avtoric Ellin Greene in Janice M. Del Negro, ki je v preteklem leta doživel 4. ponatis in je še vedno enako uporaben.

Katarina Podbevšek je v svojem delu *Govorna interpretacija literarnih besedil v pedagoški in umetniški praksi* (Podbevšek, 2006: 51) primerjala šolsko govorno interpretacijo z umetniško. V tabelo sem vnesla specifiko knjižničarjeve govorne interpretacije na uri pravljic in pokazalo se je, da je ta dejavnost po eni strani vpeta v bibliopedagogiko, hkrati pa je tudi oblika umetniške besede, ob kateri pripovedovalec razvija svojo lastno pripovedno poetiko.

Šolska govorna interpretacija	Umetniška govorna interpretacija (umetniška beseda)	Pripovedovanje/branje v knjižnici
javni govor	javni govor	javni govor
del pedagoške dejavnosti	del igralske umetnosti	del knjižne, književne in knjižnične vzgoje v knjižnici
del učne ure	del nastopa	del bibliopedagoške dejavnosti, npr. ure pravljic
učitelj	igralec	knjižničar
šolske okoliščine	odrske (radijske, televizijske ...) okoliščine	(pravljična soba, pripovedno območje ...)
stalno, znano občinstvo	naključno, neznano občinstvo	stalno, znano občinstvo in naključno, neznano
starostno, izobrazbeno enako	starostno, izobrazbeno različno	otroci od 4. do 10. leta , lahko tudi odrasli spremljevalci
neposredna prisotnost publike	neposredna ali posredna (radio, tv, film itd.) prisotnost publike	neposredna prisotnost publike
zahtevan besedni odziv	nebesedni odziv (aplavz, žvižgi itd.)	nebesedni odziv, posreden odziv preko spremljajočih dejavnosti
stalno število poslušalcev	nestalno	nestalno
literarno besedilo (vse zvrsti)	literarno besedilo (vse zvrsti)	literarno besedilo (vse zvrsti), tudi neliterarne zvrsti
govorna sredstva	govorna sredstva	govorna sredstva, včasih elementi celostne estetske vzgoje (gib, glasba, likovnost, lutka ...)
branje, govorjenje na pamet	branje, govorjenje na pamet	pripovedovanje, branje, govorjenje na pamet, ob slikanici
obvezna priprava	obvezna priprava	obvezna priprava
spodbujanje estetskega doživljanja pri učencih	predstavljanje lastnega doživetja in spodbujanje estetskega doživljanja pri poslušalcih	predstavljanje lastnega doživetja in spodbujanje estetskega doživljanja pri poslušalcih

Šolska govorna interpretacija	Umetniška govorna interpretacija (umetniška beseda)	Pripovedovanje/branje v knjižnici
vzgoja	načelno ni del vzgoje	del knjižne, knjižnične in književne vzgoje
zunajbesedilne informacije za učence	ni zunajbesedilnih informacij (razen gledališki list)	zunajbesedilne informacije so občasne (npr. kot uvod v dejavnost, napovednik prireditve)
učitelj izraža svoje stališče do besedila	igralec izraža svoje stališče do besedila, včasih ob pomoči režiserja, lektorja	knjižničar izraža svoje stališče do besedila z izborom, pripravo in izvedbo
načelno ni želja po izvornosti, po lastni poetiki	želja po izvornosti, inovativnosti, po oblikovanju lastne poetike	želja po izvornosti, inovativnosti, po oblikovanju lastne poetike

2.1 Načini posredovanja »žive besede« v splošnih knjižnicah

Način: pripovedovanje, branje, kot BIBLIOPEDAGOŠKA DEJAVNOST		Način: pripovedovanje, branje kot PRIREDITEV (NASTOP)	
bibliopedagoške dejavnosti redne, časovno določene (popoldanske)	bibliopedagoške dejavnosti redne, dogovorjene (dopoldanske)	nastopi z »živo besedo« občasni	nastopi z »živo besedo« dogovorjeni
za nenapovedane obiskovalce	za zaključene skupine	v knjižnici	na vabilo različnih ustanov
ure pravljic, vrtec in razred na obisku, pogovori o knjigah, pogovori z avtorji, ure pravljic v tujih jezikih, literarni sprehod, bibliopreventiva, igralna ura s knjigo ...		zaključne prireditve	na festivalih, bazarjih, sejnih, različnih prireditvah izven knjižnice

Iz tabele je razvidno, da posredovanje »žive besede« v knjižnicah poteka v okviru različnih rednih ali občasnih bibliopedagoških oblik, med katerimi je najbolj zasidrana prav ura pravljic, ki ima tudi najdaljšo tradicijo. Ura pravljic ni odrska oblika interpretacije umetniške besede (čeprav je kot nastop lahko tudi to), ampak letoletna bibliopedagoška dejavnost. Ali – kot je zapisala knjižničarka in pravljničarka Saša Vegri, » pravljice se presaja od oktobra do maja«.

3. Posredovanje »žive besede« v knjižnicah na uri pravljic

Posredovanje »žive besede« na urah pravljic je v knjižnici redna bibliopedagoška dejavnost, ki se v večjih knjižnicah odvija enkrat do dvakrat tedensko, v manjših redkeje, lahko tudi enkrat mesečno. Skupine udeleženih otrok so različno velike, v manjših krajih, kjer se dogaja manj kulturnih dogodkov za otroke, 20 in

več, v večjih središčih, kjer je kulturna ponudba večja, pa od 10 do 20. Dejavnost je brezplačna, na uro pravljic so povabljeni otroci od 4. do 10. leta starosti sami ali s svojimi odraslimi spremljevalci, ki so ponekod lahko na uri pravljic tudi prisotni. Knjižničarji/pravljičarji sami izdelajo program, običajno za mesec dni vnaprej, in ga objavijo na spletu ali v svojih programskih napovednikih. Za vsako uro pravljic pripravijo do 3 pravljice, ki se v programih praviloma ne ponavljajo (možne so ponovitve v manjših enotah), ker so skupine otrok dokaj stalne. Iz istega razloga knjižničar/pravljičar izbira zgodbe iz najnovejše produkcije ali pa manj znane, že pozabljene pravljice ter se razgleduje po še neprevedeni literaturi iz različnih jezikov (za prevode najpogosteje poskrbi sam).

3.1 Posebnosti ure pravljic v splošni knjižnici

- Cilji: spodbujanje estetskega doživljanja mladih, vzgoja za knjigo, za obisk knjižnice in za srečevanje s kakovostno mladinsko literaturo
- Pripovedovalec: mladinski knjižničar, ki pozna mladinsko literaturo in je redno v stiku s svojimi obiskovalci
- Okoliščine: mladinski oddelki splošnih knjižnic (pravljичne sobe, pravljичni kotički, pripovedna območja ...)
- Program: oblikuje ga knjižničar/pravljičar
- Občinstvo: otroci, starši, družine iz bližnje okolice
- Način izvajanja: pripovedovanje, interpretativno (glasno) branje, pripovedovanje na pamet, ob slikanici, z lutko, glasbo, gibom ..., z elementi celostne estetske vzgoje.

3.2 Namen posredovanja »žive besede« v splošni knjižnici na uri pravljic:

- nudi otrokom estetski užitek ob literarnih in likovnih umetniških stvaritvah ter skupinsko izkušnjo ob doživljanju literature;
- uvaja otroke v svet literature preko knjige in knjižnice;
- pomaga pri razumevanju socialnih odnosov in družbe nasploh;
- spodbuja oklevajoče bralce, socialni in spoznavni razvoj, zanimanje za kulturno dediščino, razumevanje drugih kultur;
- razvija pozornost, umetnost poslušanja, ustvarjalno domišljijo, literarni okus, besedišče.

3.3 Izbor tekstov za pripovedovanje ali interpretativno branje na uri pravljic

Na mladinskih oddelkih splošnih knjižnic je iz leta v leto več knjig, kar beležijo tudi naši vsakoletni priročniki za branje kakovostnih mladinskih knjig, ki jih izdaja Pionirska – center za mladinsko književnost in knjižničarstvo pri MKL. V preteklem letu (2010) so izšle za otroke in mladino 1003 knjige, od tega je bilo leposlovnih, namenjenih starostni stopnji do 9. leta, 574. Ker želimo knjižničarji/pravljičarji na urah pravljic promovirati kakovostno mladinsko knjigo, v *Priročniku za branje kakovostnih mladinskih knjig* vsako leto sproti označujemo tudi najbolj primerna in v praksi že preizkušena pravljичna besedila z geslom **za uro pravljic**.

Otrokom v pravljичni dobi od 4. do 10. leta starosti se ne zdi tako pomembno, ali jim knjižničar posreduje avtorske, ljudske, klasične ali sodobne pravljice.

Anja Štefan je za letošnji Seminar slovenskega jezika, kulture in literature julija 2011, izvedla med predšolskimi otroki anketo o njihovem poznavanju pravljic.

... na vprašanje, ali poznajo še katero slovensko ljudsko pripoved, mnogo otrok ni odgovorilo. Vprašanje je bilo zanje – če jih z podvprašanji niso vodile učiteljice – prezahtevno, saj jih pri tej starosti še ne zanima klasificiranje pripovedi na slovenske in tuje ter na ljudske in avtorske, zanimajo jih predvsem zgodbe same. (Štefan, 2011: 87)

Otrokom se ne zdi pomembno, ali zgodbo pripovedujemo ob slikanici (pogost način pripovedovanja v knjižnici, namenjen mlajšim otrokom) ali jo izberemo iz debelejšega izbora – ilustrirane knjige ali zbirke pravljic. Ne zdi se jim niti tako pomembno, ali jo pripovedujemo ali beremo. Važno pa je, da izberemo dobro zgodbo in da jo prepričljivo posredujemo.

Izbrati pravo zgodbo za glasno branje ali pripovedovanje ni enostavno. Knjižničar mora namreč poiskati takšno zgodbo, ki jo bo lahko sproščeno in doživeto posredoval svojim poslušalcem. Pripovedovalčevo iskanje prave zgodbe je zato dejavnost, ki je ne bi smeli omejevati s temami ali programi, vsiljenimi od zunaj; zgodbo mora pripovedovalec izbrati iz svojih notranjih nagibov in jo interpretirati na sebi lasten način.

Bolj kot dilema, ali pripovedovati ljudsko ali avtorsko pravljico, knjižničarja/pravljničarja zaposluje iskanje takšne pravljичne strukture, ki zagotavlja učinkovito pripovedovanje. Nekatere avtorske pravljice, ki so zelo artistično zastavljene, je iz spoštovanja do avtorjevega osebnega sloga bolje brati ali skoraj v celoti pripovedovati na pamet.

Ljudske pravljice, ki so že po svoji strukturi primernejše za pripovedovanje (zlasti izbori in priredbe za otroke), so dobrodošla izbira zlasti za pripovedovalca začetnika. Knjižničar, ki pozna več variant iste ljudske pravljice, pa se bo odločil za tisto različico, ki je pripovedno najbolj učinkovita.

Otroka v pravljичni dobi (od 4. do 10. leta) pritegne tudi sodobna realistična pripoved, torej zgodba brez fantazijskih elementov, pripovedno učinkovita pa je lahko celo poučna knjiga (na primer o letalih, vlakih, zanimivih živalih), saj jo otroci doživljajo kot zgodbo. Pripovedovalčev izbor lahko vključuje tudi poezijo, dramatiko, morda predstavitev leposlovnega besedila, ki je zaživelo v neknižnih medijh.

Značilnosti dobro pripovedljive zgodbe so:

1. zanimiva/inovativna tema
2. dobro izpeljana zgodba z razvidnim potekom dogodkov in s klasično sintetično zgradbo (zaplet, vrh in pomirljiv konec) brez liričnih opisov, zastranitev, vzporednih zgodb, razmišljanj, komentarjev
3. živahen, dinamičen pripovedni stil
4. izčiščen in ne prezahteven jezik
5. verjetna karakterizacija likov
6. dobri dialogi
7. humor
8. ustreznost glede na otrokovo starost in interes.

3.4 Priprava na posredovanje »žive besede« v splošni knjižnici

Pripovedovanje je umetnost, ki zahteva čas, poznavanje tehnike pripovedovanja in izkušnje. Bolj ko je skupina poslušalcev neznana, bolj ko je odnos med pripovedovalcem in poslušalcem formalen, več priprave in izkušenj pripovedovalec potrebuje za pripovedovanje. Strokovna literatura priporoča za pripravo na pripovedovanje nove pravljice kar 6–8 ur, kar za knjižničarje/pravljičarje pomeni precej dela tudi doma.

Knjižničar/pravljičar mora pri pripravi na uro pravljič upoštevati pomen:

- **izbora besedila:** spremljanje in branje ter izbiranje kakovostne slovenske izvorne in prevedene ter še neprevedene leposlovne literature, poznavanje in spremljanje literarnih trendov, nagrad v mladinskem leposlovju; pripravljanje izbora primernih besedil za pripovedovanje
- **priprave programa:** določitev števila pravljič, načina interpretacije, spremnih dejavnosti med posameznimi pravljičami, motivacijske spodbude za poslušanje, izbor obknjižnih dejavnosti
- **priprave besedila:** prevajanje iz različnih tujih jezikov, branje (tiho, glasno), kartoteka osnovnih značilnosti zgodbe, analiza teksta (zgodba, sporočilnost, slog, besedišče ...), pomnjenje zgodbe po delih, natančen popis govornih sredstev za interpretacijo oziroma »koreografija« teksta
- **priprave pripovedovalca:** tehnike in vaje za sproščanje pripovedovalčevega govornega aparata; tehnike in vaje dihanja in telesnega sproščanja
- **priprave prostora:** priprava pravljичne sobe, izbranih knjig za pripovedovanje in knjig, ki podpirajo in razširjajo izbor, priprava različnih obredov, ki motivirajo za poslušanje (pravljični zvonček, lučka želja, iskanje pravljične tišine ...)

Tehnika pomnjenja zgodbe:

1. Pripovedovalec razdeli zgodbo v več posameznih ključnih prizorov, tako da celotno zgodbo »razpozna« kot niz sličic, ki mu pomagajo pri obnovi zgodbe. Potek zgodbe si lahko skicira na list in si ga postopoma vtisne v spomin. Pripovedovanje ob slikanici to metodo močno olajša, saj so ključni prizori zgodbe že upodobljeni.
2. Poslušanje zgodbe pomaga pripovedovalcu oblikovati svojo pripravo ob glasovni interpretaciji profesionalnega igralca, tako da se zave vseh glasovnih možnosti, ki jih ponuja profesionalno pripovedovanje (npr. Stane Sever: *Vžigalnik*).
3. Začetniku lahko koristi tudi videoposnetek lastnega pripovedovanja, ob katerem se zave določenih pomanjkljivosti (gestikuliranje, gledališčenje ipd.).
4. Pripovedovalcu začetniku svetujemo, da si za vsako zgodbo zabeleži njen kratek opis: naslov, avtorja, vir, čas, potreben za glasno branje, osebe, prizorišča, povzetek vsebine, starostno skupino, ki ji je zgodba namenjena.
5. Pravljičar najprej prebere zgodbo zase, nato še enkrat poglobljeno. O zgodbi razmisli, jo analizira, jo ponotranji. Premisli, kaj želi deliti z otroki (humor, nonsens, lepoto, problematiko, temo ...). Tekst je treba glasno prebrati nekajkrat, izmeriti čas glasnega branja. Nato se pripovedovalec začne učiti pripovedovanja po delih. Predela potek zgodbe, njen zaplet, razplet, vloge posameznih karakterjev, njihov konfliktov, imena, zanimive besede ...

6. Posveti se tudi stilu pripovedi, njenemu ritmu, pomembnim frazam, zgradbi stavkov, nevsakdanjim izrazom, pomembni so tipični začetki in konci zgodb.
7. Pripovedovalec si počasi izgrajuje svoj železni repertoar, zato umetnost pripovedovanja žlahtni na dolgi rok. Najbolje je, če ima poleg novih zgodb »pri roki« ves čas tudi zgodbe, ki jih lahko pove kadar koli.

»**Koreografija besedila**« – zaznamki in označbe za interpretacijo besedila:

- hitrost govora (tempo) – počasen, hiter (akcije, opisi);
- glasnost: tiho, glasno, zelo glasno;
- intonacija ali govorna melodija (povedno, vprašalno, vzklično);
- barva glasu (prsni, srednji, čelni) register;
- premori (njihovo število, dolžina, odsotnost, zamolki, tišina – premori so zlasti učinkoviti pred odločilnimi dogodki, pred pomembnimi besedami);
- poudarjene besede – tiste, ki so nosilke pomena;
- naglas glede na knjižno normo ali ritem, metrum, rimo;
- govorna dramaturgija – glasovno usmerjena k vrhu pripovedi;
- nebesedni znaki – mimika obraza, gibanje telesa.

Priprava pripovedovalca na pripovedovanje

Za pripovedovalca je glas njegov delovni inštrument, zato je poglavje o uporabi govornega aparata, zlasti o tem, kako lahko z njegovo uglašeno in funkcionalno izrabo vplivamo na pripovedovanje, izrednega pomena. Nič manj tudi skrb za pravilno telesno držo, telesno sproščenost, optimalno telesno napetost (eotonus) ter pravilno dihanje. Funkcija glasu in pravilna artikulacija, pa tudi pomen mimike in gestike ter njihova uporaba v govoru, sta pomembna elementa interpretacije. Fiziologija govora predlaga nekaj tehnik in vaj, ki pripovedovalcu pomagajo ohraniti govorni aparat v dobri kondiciji. Tu lahko pomagajo različne tehnike dihanja, (npr. jogijevo dihanje, različne pranajame), vaje za govorni aparat (za jezik in ustnice) ter nenazadnje različne vaje telesnega sproščanja.

4. Izvedba ure pravljic / izvedba pripovedovanja ali interpretativnega branja

Za samo dejavnost je najboljša, če pravljичno uro izvaja pravljičar/knjižničar in ne zunanji izvajalec. Gostujoči pravljičar ni dovolj vpet v delo na mladinskem oddelku, ne spremlja literature za otroke in siceršnjega dogajanja v knjižnici, otroci ga ne poznajo, mu težje zaupajo in se nanj počasneje navežejo. Na kaj vse mora pravljičar pomisliti, preden izvede uro pravljic, je rezultat praktičnih izkušenj pri delu z mladimi, zlasti pri organiziranju te dejavnosti, pripravi prostora, veščinah komuniciranja, sposobnosti improviziranja, vzgoji k pozornosti in za poslušanje.

Vzgoja za pozornost in poslušanje

- Ura pravljic se največkrat izvaja v pravljični sobi ali na posebnem, za to določenem pripovedovalskem območju knjižnice, kjer sta zagotovljena mir in intimno, sproščeno vzdušje.

- Pravljičar mora imeti dovolj časa, da pripravi prostor, po zaključku ure pravljic pa prav toliko časa, da prostor pospravi in poklepeta z obiskovalci. Priprava prostora vključuje razmislek, kako bo razporedil sedeže, npr. v polkrogu za večje skupine ali ob mizi, če gre za manjše skupine (blazinice za poslušanje niso najboljše izbira). Pravljičar ob skupini manjših otrok (do 15), povečini sedi, sploh če pripoveduje ob slikanici. Kadar gre za večjo skupino (do 30), je bolje, da pripoveduje stoje. Prostor mora imeti garderobo, kamor otroci odložijo knjige, igrače, sladkarije, da lahko nemoteno poslušajo. Knjižničar pripravi mizo, plico, pano, kjer razpostavi knjige, ki so izbrane za pripovedovanje, kakšno cvetlično dekoracijo ali predmete, ki so del uvodnega obreda, s katerim otroke povabi k poslušanju.
- Pred pripovedovanjem pojasni pravila »obnašanja« na pravljčni uri.
- Vsako zgodbo najprej na kratko predstavi ob knjigi, iz katere pripoveduje ali bere, in tako spodbudi pozornost za poslušanje.
- Ob pripovedovanju se zaveda odzivov svojih poslušalcev in jim prilagaja svoje pripovedovanje, poskuša vzpostaviti komunikacijo, ki mu zagotavlja pozornost in disciplino. S tem vzgaja k pozornosti za poslušanje, ki jo vzpostavlja z različnimi motivacijskimi in sprostitvenimi tehnikami za otroke.
- Veščine komuniciranja in sposobnost improviziranja so ključne lastnosti dobrega pripovedovalca.
- Obknjižne aktivnosti na uri pravljic niso nujne, ker so redko v pravi povezavi z zgodbo. Tudi pogovor ni obvezen, morda je bolje nekaj časa posedeti v tišini, da se pravljica »usede«.

5. Pripovedovanje ob slikanici

Pravljčna ura za mlajše otroke se v knjižnici tesno povezuje s knjigo, še posebej s slikanico, čeprav tak način pripovedovanja v knjižnici ni edina ali obvezna izbira. Zaradi svoje strukture (povezave likovnega in tekstovnega) omogoča pripovedovalcu posebno dinamično izvedbeno varianto, ki v pripovedovanje vključuje tudi sodelovanje poslušalcev s pogovorom, opazovanjem ilustracij, komentiranjem, uganjanjem, skupinskim ponavljanjem delov besedila, ki včasih preide v petje, včasih v skupinski gib, ilustracije pa pripovedovalcu tudi mimo skopo odmerjenega teksta ponujajo dovolj svobode za pripovedovalsko interpretacijo.

Za pripovedovanje ob slikanici je nujno poznavanje tehnike, ki jo je, prav tako kot prosto pripovedovanje, potrebno vaditi. Glede na različne slikaniške tipe se pripovedovanje ob slikanici lahko tudi zelo razlikuje. Vendar je pripovedovanje ob slikanici lahko zelo učinkovito, v nekaterih primerih celo bolj kot klasično pripovedovanje. Na pripovedovanje ob slikanici se je treba temeljito pripraviti, posebno kar se tiče izbora dobrih slikanic, pri katerih je treba oceniti tudi njihovo likovno podobo. Način, kako slikanico držimo, jo listamo, pa kljub temu ostajamo v očesnem kontaktu s poslušalci, je bistveni del pripovedovanja ob knjigi. Pri listanju pazimo, da zgodbo uspešno povežemo z ilustracijo.

Že zaradi svoje tehnike je pripovedovanje ob slikanici namenjeno manjšim skupinam, ni pa nujno, da tudi mlajšim otrokom. Za večje skupine otrok je primernejše pripovedovanje ob projiciranih ilustracijah na večjem zaslonu ali platnu, za kar je potrebna dodatna priprava.

Pripovedovanje ob slikanici za manjše otroke (do štirih let)

To je pripovedovanje ob dobro izbrani igralni knjigi (kartonki ali slikanici z malo preprostega besedila), ki omogoča usvajanje besednega zaklada, prvo socialno učenje ipd. Uro pravljic tako lahko povezujemo z glasbo, prstnimi igrami, otroka spremljajo odrasli, ki se ob pravljicah z otrokom igrajo. Časovno so praviloma takšne ure pravljic krajše in se prilagajajo starosti otrok.

Pripovedovanje ob interaktivni /poučno-leposlovni slikanici

Ta tip slikanice predvideva vključevanje poslušalcev, zgodbo namreč poslušalci sooblikujejo skupaj s pripovedovalcem, skupaj pa ustvarjajo tudi pravljico. Ta tehnika je dobrodošla pri vzgajanju pozornega poslušanja (recimo s ponavljanjem fraz ali refrena, z ugibanjem, komentiranjem, iskanjem detajlov, štetjem, prepoznavanjem črk ipd.) Tovrstno pripovedovanje je uspešno ob tridimenzionalnih (pop up) slikanicah, poučno-leposlovnih slikanicah, interaktivnih slikanicah, ki premorejo zelo raznolike in presenetljive likovno-besedne učinke.

Pripovedovanje ob slikanici za posebne skupine otrok

Otrokom z motnjami v duševnem razvoju, ki se težje osredotočajo na samo pripovedovanje, ali otrokom v bolnišnici, ki imajo morda manj koncentracije, poslušanje olajšamo ob skrbno izbrani slikanici, ki fokusira pozornost tudi na slikaniško vizualno podobo in na njene posamezne detajle.

Pripovedovanje ob slikanici za starejše otroke

Za starejše otroke so zanimive likovno-literarne preobleke oziroma parodije klasičnih pravljic. To so lahko že daljše in tudi zahtevnejše pripovedi, ob katerih bodo starejši otroci občudovali tudi likovno podobo. Pripovedovanje ob slikanici za otroke je tako dober primer književne vzgoje, ob kateri lahko primerjamo različna že znana besedila in njihove inovativne izpeljave, žanre, jezikovne predelave in medbesedilnost.

6. Kakšna je razlika med profesionalnim posredovalcem »žive besede« in knjižničarjem/učiteljem/vzgojiteljem

Dejavnost posredovanja »žive besede« na uri pravljic v knjižnici lahko primerjamo z vsakdanjo duhovno hrano in ne s prazničnim kosilom. Za takšne priložnosti povabimo v knjižnico profesionalne izvajalce: igralce, pripovedovalce, lutkarje, gledališčne ... Pripovedovanje zgodb na uri pravljic je individualna umetnost, za katero ni enoznačnega recepta, kako jo izvajati.

Ameriška knjižničarka z začetka 20. stoletja, Mary Gould Davis, je opredelila dve vrsti pripovedovalcev:

- Umetniški pripovedovalec ima dramatičen stil, je gledališko in glasovno izurjen, premore odrsko navzočnost in uživa v tem, da pripoveduje zgodbe številnemu občinstvu.

– »Pripovedovalec za otroke« bolj uživa v tem, da pripoveduje intimni, manjši in znani skupini otrok v neformalnem »družinskem« vzdušju.

Ali kakor pravi ena prvih poklicnih pripovedovalk zgodb Marie Shedlock:

... Taka interpretativna umetnost je podobno kot glasbena in likovna subtilna in izzivalna hkrati. Da bi izpopolnil umetnost pripovedovanja, lahko nekdo porabi leta študija in primerjav, »popotovanj« po deželah, iz katerih zgodbe prihajajo, leta študija skritih možnosti človeškega glasu – intonacije poudarkov in uporabe premorov.

Ampak ker otrokom ni najpomembnejši pripovedovalec, temveč sama zgodba, bo lahko [knjižničar/učitelj] tudi brez te vrhunske izpiljenosti našel v pravem trenutku pravo knjigo, povedal pravo zgodbo in zadržal otroke pri pozornem poslušanju. (Greene, 2010: 106)

Literatura

Augusta Baker, 1977: *Storytelling: art & technique*. New York, London: R. R. Bowker.

Zdenka Gajser, 2006: Svet pravljic. V: *Splet znanja in domišljije: zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva v Mariboru: 1953–2003*. Uredili Darja Kramberger in Maja Logar. Maribor: Mariborska knjižnica.

Ellin Greene in Janice M. Del Negro, 2010: *Storytelling: art and technique*. Predgovor Jack Zipes. Santa Barbara (California), Denver (Colorado), Oxford (England): Libraries Unlimited.

Marjana Kobe, 1998: Ure pravljic, kje ste? V: *Pionirji smo tudi mi – knjižničarji*. Izbor prispevkov knjižničarjev Pionirske knjižnice v Ljubljani. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica.

Marjana Kobe, 1999/2000: Sodobna pravljica. *Otrok in knjiga* 47 (1999), 48 (1999), 49 (2000), 50 (2000).

Katja Podbevšek, Tomaž Gubenšek (ur.), 2000: *Kolokvij o umetniškem govoru*. Ljubljana, 13. april 2000. Ljubljana: Akademija za gledališče, radio, film in televizijo, Katedra za odrski govor in umetniško besedo.

Pionirji smo tudi mi – knjižničarji. Izbor prispevkov knjižničarjev Pionirske knjižnice v Ljubljani: [ob 50-letnici Pionirske knjižnice v Ljubljani]. Ljubljana: Knjižnica Otona Župančiča, enota Pionirska knjižnica, 1998.

Katarina Podbevšek, 2006: *Govorna interpretacija literarnih besedil v pedagoški in umetniški praksi*. (Slavistična knjižnica 11). Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.

Gianni Rodari, 1996: *Srečanje z domišljijo*. Ljubljana: Mladinska knjiga. (Zbirka Otrok in knjiga).

Martina Šircelj, Marjana Kobe, Alenka Gerlovič, 1972: *Ura pravljic*. Ljubljana: Mladinska knjiga. (Zbirka Otrok in knjiga).

Anja Štefan, 2011: Pravljice, ki jih mladi straši pripovedujejo, pravljice, ki jih otroci poznajo. V: *Družina v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi. 47. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Darka Tancer-Kajnih, 1993/1994/1995: Slovenska pravljica po drugi svetovni vojni. *Otrok in knjiga* 36 (1993), 38 (1994) 39–40 (1995).

Liz Weir (ur.), 1988: *Telling the tale – a storytelling guide*. Birmingham: The Library Association: Youth Libraries Group.